

НАУКОВИЙ ТВИР
«МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ ПРОЗОРОСТІ ЗІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ
СУБ'ЄКТІВ СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В ЄС ТА УКРАЇНІ»

Макаренко І.О.

Олексіч Ж.А.

Серпенінова Ю.С.

Воронцова А.С.

Брінь П.В.

Формування прозорого бізнес-середовища постає важливою основою прогресу компаній на шляху до Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року (далі – ЦСР). Одним з методів такого формування є сприяння підзвітності компаній суспільству в цілому та ключовим групам стейкхолдерів зокрема, а інструментом – звітність зі сталого розвитку (далі СР). Розкриття через нефінансову звітність додаткових екологічних, соціальних чи управлінських критеріїв та ЦСР дозволяє суттєво підвищити ступінь задоволеності інформаційних запитів вказаних стейкхолдерів та підзвітності їм компаній, сприяти моніторингу прогресу компаній у СР. Більше того, усебічне розкриття інформації зі СР сприяє підвищенню прозорості компаній та їх інвестиційної привабливості на фінансових ринках.

У процесі досягнення СР на національному рівні ключову роль відіграють суб'єкти суспільного інтересу, діяльність яких має значний вплив на суспільство, економіку та навколишнє середовище. Серед них важливе місце займають енергетичні компанії, які забезпечують функціонування економіки та своєю діяльністю та інноваціями, відіграють вирішальну роль у формуванні майбутнього, яке базується на принципах екологічної стійкості та економічної ефективності.

Саме енергетичні компанії відіграють вирішальне значення у досягненні ЦСР 7 «Доступна та чиста енергія». Ця ціль, спрямована на пом'якшення наслідків зміни клімату та досягнення енергоефективності та стійкості до 2030 року. Це також найбільш комерціалізована ціль, оскільки технології відновлюваної енергії користуються попитом і привабливі для відповідального інвестування (далі – ВІ).

Зростаючий інтерес до оцінки діяльності компаній з урахуванням ESG – критеріїв через зміну клімату, соціальні питання (нерівність доходів, порушення прав людини), гучні корпоративні скандали та збої в управлінні, призивів до посилення контролю за практикою управління компаніями та їх відповідальністю перед зацікавленими сторонами, неабиякої зацікавленості інвесторів в СР та ВІ, зміни регуляторних норм у всьому світі, що також збільшило потребу компаній у розкритті інформації про свої результати ESG та вживати заходів для удосконалення такого розкриття.

Прозорість для енергетичних компаній є не лише моральною, але й стратегічною необхідністю. У зв'язку зі значним впливом цих компаній на середовище та суспільство в цілому, прозорість у їхній діяльності відіграє ключову роль у забезпеченні довіри громадськості. Відкритість щодо екологічних показників, витрат енергоресурсів, впливу на здоров'я та безпеку споживачів дозволяє громадськості вільно оцінювати ефективність та етичність їхньої діяльності. Крім того, прозорість сприяє створенню умов для внутрішнього контролю та вдосконалення управлінських практик в енергетичному секторі, що в свою чергу може підвищити їхню конкурентоспроможність, сприяти впровадженню новітніх технологій та споживчому задоволенню.

Зауважимо, що оцінка діяльності енергетичних компаній, враховуючи критерії ESG, стає все більш важливою не тільки в ЄС але й в Україні, оскільки країна прагне відновити свою енергетичну інфраструктуру після війни та перейти на альтернативні джерела енергії для забезпечення своїх енергетичних потреб у сталий та відповідальний спосіб.

Таким чином, метою даного дослідження є розроблення систематичного підходу до аналізу прозорості суб'єктів суспільного інтересу (на прикладі енергетичних компаній) у сфері СР в ЄС та Україні. Ця методологія спрямована на визначення рівня прозорості в діяльності цих суб'єктів, оцінку ступеня доступності та якості інформації, що надається громадськості та зацікавленим сторонам. Застосування даної методології також дозволить здійснювати порівняльний аналіз між різними суб'єктами та визначати напрямки для подальших поліпшень у забезпеченні прозорості та відкритості в їхній діяльності.

Отже, методологія аналізу прозорості діяльності енергетичних компаній України та ЄС з урахуванням критеріїв ESG, спрямованих на прийняття більш обґрунтованих відповідальних інвестиційних рішень, передбачає кілька етапів:

1. Формування бази даних щодо розкриття енергетичними компаніями ЄС та України інформації за ESG, ЦСР критеріями за опитувальником індексу прозорості зі сталого розвитку з використанням методології контент-аналізу та

оцінювання кожного критерію за бінарними змінними (де 1 – відповідність вказаному критерію; 0 – невідповідність вказаному критерію).

2. Якісний аналіз розкриття інформації енергетичними компаніями України інформації за КСВ, ЦСР, ESG – критеріями .

3. Кількісний аналіз індексу прозорості зі сталого розвитку енергетичних компаній за методом лінійної нормалізації, їх кластеризація.

4. Непараметричне моделювання взаємозв'язків між прозорістю енергетичних компаній за ESG-критеріями та ЦСР та їх інвестиційною привабливістю, фінансовою ефективністю, лояльністю основних груп стейкхолдерів.

5. Аналіз та перевірка результатів. Це може допомогти визначити сильні та слабкі сторони кожної компанії, а також визначити тенденції та закономірності у вибірці. Важливо забезпечити точність і достовірність результатів оцінювання.

6. Узагальнення результатів дослідження. Повідомлення результатів має бути прозорим та включати детальне пояснення методології оцінювання, результатів та будь-яких напрямків для покращення.

Таким чином, загальну послідовність методології аналізу прозорості суб'єктів суспільного інтересу можна представити наступним чином (див. рис. 1).

Рисунок 1 – Методологія дослідження прозорості звітності зі СР енергетичних компаній

Джерело: авторська розробка.

Зауважимо, що при розробленні методології, на першій стадії було удосконалено опитувальник щодо оцінювання рівня прозорості зі СР енергетичних компаній. На відміну від І. Макаренко та ін., (2020) [2] до КСВ, ESG – критеріїв було додано критерій наявності та пріоритизації ЦСР у звітній інформації енергетичних компаній та встановлення специфічних таргетів щодо зменшення емісії вуглецевих газів.

Таблиця 1.– Характеристика критеріїв здійснення оцінки діяльності енергетичних компаній

№ з/п	Назва критерію	Характеристика
1	Наявність політики про СР	Відповідно енергетичні компанії в ЄС та Україні повинні мати політику СР, щоб мінімізувати свій вплив на довкілля; – просування соціальної відповідальності: політика СР може допомогти енергетичним компаніям просувати соціальну відповідальність шляхом підтримки місцевих громад, сприяння зайнятості та створення позитивного впливу на суспільство; – підвищення репутації та конкурентоспроможності: клієнти, інвестори та інші зацікавлені сторони все частіше шукають компанії, які надають пріоритет СР.
2	Вплив на навколишнє середовище	Аналіз екологічної політики, практики та ефективності компанії, як-от вуглецевий слід, заходи з енергоефективності та інвестиції у альтернативну енергетику, може дати розуміння їхньої прихильності до СР.
3	Соціальна відповідальність	Аналіз соціального впливу компанії, такого як її взаємодія з місцевими громадами, політика соціального захисту працівників і прихильність різноманітності та інклюзії, може дати розуміння її підходу до СР.
4	Аспекти управління	Аналіз структури управління компанією, наприклад складу правління, винагороди керівників і методів управління ризиками, може дати розуміння її прагнення до прозорості та підзвітності.
5	Наявність звіту зі СР, звіту з управління із зазначенням стандартів їх підготовки	Допомагає зацікавленим сторонам оцінювати показники СР компаній, притягувати до відповідальності за їх дії та сприяти постійному вдосконаленню, а також це дає змогу зрозуміти, як компанія керує своїми ризиками та можливостями СР. Крім того, це вказує на дотримання компанією відповідних нормативних актів та найкращої галузевої практики, зміцнюючи довіру інвесторів та роблячи внесок у більш стійкий енергетичний сектор. У даній групі критеріїв треба оцінити те, яким чином компанія подає звітність у галузі СР (наприклад, шляхом подання Звіту про управління, Інтегрованого звіту або шляхом розміщення цієї інформації на офіційному сайті), чи використовує компанія стандарти у галузі КСВ та СР, а саме: ISO 14000, (зменшення негативного впливу на навколишнє середовище); ISO 20400 (стійкі закупівлі); ISO 37120 (сталі міста та громади) ISO 26000 (настанови щодо КСВ) ISO 37001 (проти дія корупції); ISO 45001 (системи управління охороною здоров'я та безпекою праці); ISO 50000 (енергетичний менеджмент); чи використовує компанія стандарт GRI (Серія 200 «Економічні стандарти», Серія 300 «Екологічні стандарти», Серія 400 «Соціальні стандарти»).
6	Застосування стандартів КСВ	Стандарти КСВ можуть забезпечити конкурентну перевагу для енергетичних компаній в Україні, які б продемонстрували прихильність до СР та соціальної відповідальності, можуть виділитися серед конкурентів, залучити клієнтів та інвесторів, які цінують етичну практику ведення бізнесу, і підвищити свою репутацію.

Продовження таблиці 1

7	Наявність звіту незалежного аудитора	Надає цінну інформацію про фінансову звітність компаній та висновок аудитора щодо її точності та надійності. Це допомагає інвесторам і зацікавленим сторонам зрозуміти фінансовий стан компанії, включаючи її доходи, витрати, активи та зобов'язання. Крім того, інформація про компанію, яка проводила аудит, і рівень довіри аудитора також є важливими. Інвестори та зацікавлені сторони повинні оцінити репутацію аудиторської фірми, незалежність, об'єктивність та компетентність аудитора
8	Фінансові показники	Аналіз таких фінансових показників, як виручка та прибуток, є вирішальним при оцінці діяльності енергетичних компаній України з точки зору СР, зокрема цьому є кілька причин: – ефективність СР: СР вимагає від компаній балансу між соціальними, екологічними та економічними аспектами, відповідно дохід і прибуток енергетичних компаній можуть вказувати на те, чи досягають вони цього балансу, чи надають перевагу прибутку за рахунок стійкості; – ефективність використання ресурсів: аналіз фінансових показників може допомогти визначити, чи енергетичні компанії ефективно використовують ресурси, адже, наприклад, зниження доходу або прибутку може свідчити про те, що компанія дарма витрачає ресурси або не може оптимізувати свою діяльність; – інвестиційні рішення: інвестори та інші зацікавлені сторони повинні знати, чи є енергетична компанія фінансово стабільною та стійкою, перш ніж приймати будь-які інвестиційні рішення, так як дохід і прибуток є ключовими показниками фінансової стабільності, і вони можуть впливати на інвестиційні рішення; – планування та прийняття рішень: енергетичні компанії повинні планувати та приймати рішення на основі свого фінансового стану, що в свою чергу може допомогти компаніям визначити сфери, які потребують покращення, встановити цілі та прийняти рішення, які відповідають їхнім ЦСР.
9	Наявність антикорупційної політики	Корупція є важливою проблемою, і вона може мати негативний вплив на економіку, суспільство та довкілля. Тому важливо проаналізувати енергетичні компанії в Україні та ЄС, щоб визначити їхню відданість запобіганню та боротьбі з корупцією.
10	Пріоритизація ЦСР у звітності	Енергетичні компанії відіграють значну роль у досягненні ЦСР, оскільки вони відповідають за надання основних послуг, життєво-важливих для економічного зростання та добробуту людей.
11	Розвиток альтернативної енергетики	Альтернативні джерела енергії, такі як сонячна, вітрова та гідроенергетика, відіграють значну роль у досягненні цих цілей шляхом зменшення викидів парникових газів, підвищення енергетичної безпеки та сприяння економічному зростанню.
12	Сплата податкових платежів	Податкові платежі є важливим джерелом доходів для держави і відіграють вирішальну роль у сприянні СР шляхом фінансування соціальних програм та є маркером лояльності груп стейкхолдерів .

Джерело: складено автором.

Таким чином, на другій стадії, якісний аналіз розкриття інформації енергетичними компаніями за КСВ, ЦСР, ESG – критеріями, дозволяє встановити основні проблемні аспекти такого розкриття за основними критеріями опитувальника за групами:

- КСВ –критерії (наявність інформації зі сталого розвитку на сайті або у звітності компанії, політик у сфері КСВ та сталого розвитку, звіту з управління, стандартів підготовки нефінансової інформації та КСВ, її верифікації);
- ESG – критерії (розкриття ESG та антикорупційних критеріїв);
- ЦСР – критерії (наявність розкриття ініціатив компанії за різниці ЦСР, особливо ЦСР 7) та інших релевантних таргетів у сфері емісії парникових газів та альтернативної енергетики.

Кількісний аналіз рівня прозорості енергетичних компаній зі сталого розвитку, відповідно до розробленої методології, передбачає конструювання Індексу прозорості за методом лінійної нормалізації використаного у працях І. Макаренко та ін., 2020, 2022 [1,2] та відповідної шкали оцінювання.

1. А (80;100];
2. В (60;80];
3. С (40;60];
4. D (20;40];
5. Е [0;20].

Заключна стадія призначена для встановлення тісноти та напряму зв'язку між прозорістю енергетичних компаній у сфері СР та показниками їх конкурентоспроможності. Використання методів моделювання зв'язку між досліджуваними показниками базується на перевірці даних на підпорядкування нормальному закону розподілу (тест Шапіро-Уїлка). В основі моделювання лежать методи рангової кореляції (коефіцієнт Спірмена та Кендала).

Підсумовуючи, формування методології аналізу прозорості діяльності енергетичних компаній з урахуванням критеріїв ESG потребує структурованого та прозорого процесу, який передбачає визначення цілей та обсягу, ідентифікацію критеріїв ESG, розробку метрик, збір даних, перевірку результатів і повідомлення

про них зацікавленим сторонам. Цей процес допомагає забезпечити комплексну та об'єктивну оцінку показників СР компаній та сприяє більш стійкому енергетичному сектору в Україні та ЄС.

Зауважимо, що запропонований алгоритм має декілька відмінностей від методологій АНР, DEA, TOPSIS і PROMETHEE. Він більше зосереджений на конкретних критеріях, тоді як інші можуть мати несталий і ширший діапазон, або бути більш сфокусованими на фінансових показниках. Також, запропонована методика проста у застосуванні і легка для розуміння та інтерпретації результатів.

Втім, рекомендована методологія досить подібна й до підходів Energy Transparency Index, DJSI, MSCI ESG Ratings, FTSE4Good Index і Corporate Knights' index The 100 Most Sustainable Corporations. Однак, основна відмінність між розробленим алгоритмом і підходами вище згаданих індексів, полягає, зокрема, в тому, що останні більшою мірою покладаються на кількісні дані, тоді як розроблений алгоритм включає й якісні фактори. Загалом, алгоритм забезпечує точний і систематичний спосіб оцінювання прозорості енергетичних компаній з урахуванням ESG – критеріїв та критеріїв СР.

Використання розробленої методології аналізу рівня прозорості звітності зі СР енергетичних компаній України та ЄС має практичну значимість для інвесторів при проведенні процедур скринінгу компаній з урахуванням ЦСР, КСВ та ESG – критеріїв та виявлення резервів підвищення їх конкурентоспроможності на шляху до ЦСР 7. Підвищення рівня прозорості звітності цих компаній сприятиме залучення інвестиційного капіталу та зростанню їх прозорості.

Таким чином, запропонована методологія є актуальною, оскільки може допомогти забезпечити стандартизований підхід до скринінгу ефективності діяльності таких компаній та суб'єктів суспільного інтересу, в цілому, а також допомогти інвесторам, регуляторам та іншим зацікавленим сторонам приймати більш обґрунтовані інвестиційні рішення. Крім того, дана методологія може допомогти компаніям визначити сфери вдосконалення та розробити стратегії СР, що відповідають критеріям ESG.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Corporate sustainability reporting directive. The future landscape of sustainability reporting. Deloitte, 2021. 13 p. URL: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ie/Documents/sustainability/Corporate-Sustainability-Reporting-Directive.pdf>.
2. Sustainability reporting assessment for quality and compliance: the case of Ukrainian banks' management reports / I. Makarenko et al. *Banks and bank systems*. 2020. Vol. 15, no. 2. P. 117–129. URL: [https://doi.org/10.21511/bbs.15\(2\).2020.11](https://doi.org/10.21511/bbs.15(2).2020.11) (date of access: 13.05.2023).
3. Sustainable energy futures: methodological challenges in combining scenarios and participatory multi-criteria analysis / K. Kowalski et al. *European journal of operational research*. 2009. Vol. 197, no. 3. P. 1063–1074. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2007.12.049> (date of access: 13.05.2023).
4. Макаренко І. О. Інкorporація ESG-критеріїв у діяльність компаній у контексті їх інвестиційного скринінгу. *Економіка, управління та адміністрування*. № 2 (104). С. 86–93.
5. Макаренко І. О., Брінь П. В. Методичні засади оцінювання прозорості енергетичних компаній України. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія “Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм”*. 2023 № 17. С. 43–51.
6. Макаренко І., Брінь П., Венлунь, Я. (2023). Обґрунтування найбільш релевантних бенчмарків у сфері звітування зі сталого розвитку: досвід України . *Journal of Innovations and Sustainability*, 7(2), 11 . URL: <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.02.11> .
7. Омельченко В. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. *Центр Разумкова*. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sektor-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny> (дата звернення: 14.05.2023).
8. План Відновлення України. Нац. рада з відновлення, 2022. 40 с. URL:

ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine's%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (дата звернення: 15.02.2023).

9. План Маршалла для післявоєнного відновлення України. Пропозиції ГД ООН в Україні / *Global Compact. Network Ukraine*. URL: <https://globalcompact.org.ua/news/план-маршалла-для-післявоєнного-відн/> (дата звернення: 22.03.2023).

10. Проблеми і перспективи розвитку інтегрованої звітності для сталого розвитку / Ю. Серпенінова та ін. *Journal of innovations and sustainability*. 2022. Т. 6, № 3. С. 05. URL: <https://doi.org/10.51599/is.2022.06.03.05> (дата звернення: 20.02.2023).

11. Стандартизація аудиту звітності зі сталого розвитку компаній / І. Макаренко та ін. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2020. Т. 6, № 2. С. 78–90. URL: <https://doi.org/10.51599/are.2020.06.02.05> (дата звернення: 18.03.2023).

Відомості про автора(ів)

ППП (повністю): Олексіч Жанна Анатоліївна

Домашня адреса з поштовим індексом: 40014, м. Суми, вул. О.Аніщенка, 2, кв.6

Дата народження: 21 червня 1985 року

ПІН: 3121811545

Посада (для співробітників СумДУ): завідувачка кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування ННІ «БіЕМ» СумДУ

ППП (повністю): Макаренко Інна Олександрівна

Домашня адреса з поштовим індексом: 42343, с. Сад, Сумської обл., вул. Сливова, 4

Дата народження: 30 червня 1986 року

ПІН: 3159209709

Посада (для співробітників СумДУ): доцент кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування ННІ «БіЕМ» СумДУ

ППП (повністю): Серпенінова Юлія Сергіївна

Домашня адреса з поштовим індексом: 40009, м. Суми, вул. Лепехівська, 24

Дата народження: 02 вересня 1984 року

ПІН: 3092619081

Посада (для співробітників СумДУ): доцент кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування ННІ «БіЕМ» СумДУ

ППП (повністю): Воронцова Анна Сергіївна

Домашня адреса з поштовим індексом: 40002, 3-тя Продольна, 108

Дата народження: 26 квітня 1992 року

ПІН: 3371913140

Посада (для співробітників СумДУ): старший викладач кафедри міжнародних економічних відносин ННІ «БіЕМ» СумДУ

ППП (повністю): Брінь Павло Володимирович

Домашня адреса з поштовим індексом: м. Харків, вул. Героїв Праці 15-а, кв. 42, 61144 (ВПО – ІФ область, м. Калущ, вул. Героїв України, 3-А, кв. 41, 77303)

Дата народження: 15 травня 1976 р.

ПІН: 2789414931

Посада (для співробітників СумДУ): професор кафедри менеджменту, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Контактний телефон

+380 66 956 45 83 – Макаренко Інна Олександрівна